

อันติมสัจจ์ในอภิปรัชญาของสปีโนซา

1.1 ความนำ

ในการศึกษาวิชาปรัชญา เราสามารถแบ่งเนื้อหาในขอบเขตของวิชาปรัชญา ออกได้เป็นสามสาขา คือ อภิปรัชญา (Metaphysics) ญาณวิทยา (Epistemology) คุณวิทยา (Axiology) ปัญหาปรัชญาที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะทำการวิจัยนั้น สามารถจัดอยู่ในขอบข่ายของสาขาอภิปรัชญา

อภิปรัชญาตามนัยแห่งความหมายโดยกว้าง หมายถึงสาขาของวิชาปรัชญาที่มีจุดมุ่งหมายที่จะสืบค้นถึงความเป็นจริง (Reality) ถ้าความเป็นจริงมีจริง เราก็คงจะสืบสาวไปได้ถึง ความเป็นจริงที่สิ้นสุดหรือความเป็นจริงที่เราไม่สามารถพบสิ่งใดที่จะเป็นความเป็นจริงมากยิ่งขึ้นไปกว่านี้ ดังนั้นวิชาปรัชญาจึงมีคำที่ใช้เรียกความเป็นจริงดังกล่าวว่า "อันติมสัจจ์" (Ultimate Reality) ซึ่งเน้นความหมายว่าเป็นความเป็นจริงสุดยอด

จากประสบการณ์สามัญของมนุษย์ มนุษย์พบแต่ความเปลี่ยนแปลงไม่เที่ยงแท้ ซึ่งขัดกับธรรมชาติของมนุษย์ เพราะมนุษย์ไ้หาความเที่ยงแท้ด้วยเหตุดังกล่าว การสืบค้นถึงความเป็นจริงที่สิ้นสุด หรือ อันติมสัจจ์ ย่อมเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นกับมนุษย์ได้เสมอ ทั้งนี้มนุษย์มีความหวังว่า ความแท้จริงดังกล่าวจะเป็นสิ่งที่ยึดเหนี่ยวหรือเป็นจุดมุ่งหมาย เพื่อชดเชยประสบการณ์สามัญของตนได้ อีกทั้งยังตั้งความหวังไว้ว่า ความเป็นจริงดัง

กล่าวจะเป็นพื้นฐานที่สามารถอธิบายทุกสิ่งทุกอย่างได้ การศึกษาอันติมสังข์จึงอาจกล่าวได้ว่าเป็นส่วนหนึ่งของความใฝ่ฝันของมนุษย์ อภิปรัชญาจึงเป็นปัญหาที่น่าสนใจปัญหาหนึ่งในความคิดของมนุษย์

ด้วยเหตุที่ปัญหาอันติมสังข์เป็นปัญหาสำคัญจากการศึกษาประวัติปรัชญา เราจึงพบว่า นักปรัชญาสำคัญของโลกไม่สามารถที่จะละเลยการกล่าวถึงอันติมสังข์ได้ นักปรัชญาสำคัญในแต่ละสมัยจะแสดงความคิดของตนเกี่ยวกับปัญหาดังกล่าวไว้อย่างกว้างขวาง อย่างไรก็ตามนักปรัชญาแต่ละคนมักจะมีเอกลักษณ์ของตนเองในการใช้คำเรียกสิ่งซึ่งตนเชื่อว่าเป็นอันติมสังข์แตกต่างกันออกไป ตัวอย่างเช่น เหลาจื่อ นักปรัชญาชาวจีนเรียกอันติมสังข์ของตนว่า "เต๋า" (Tao) ปรัชญาเวทานตะของอินเดีย เรียกอันติมสังข์ว่า "พรหมัน" (Brahman) ปรัชญาคริสต์เรียกอันติมสังข์ว่า "พระเจ้า" (God) เป็นต้น ทั้งนี้เราจะพบว่าไม่ว่านักปรัชญาแต่ละคนจะเรียกอันติมสังข์ของตนว่าอย่างไรก็ตาม ความหมายรวมกันของนักปรัชญาเหล่านั้นก็คือ เขาเชื่อว่าสิ่งนั้นเป็นความจริงที่สิ้นสุดอันเป็นจุดหมายในการใช้สติปัญญาสืบค้น

สำหรับปัญหาเรื่องอันติมสังข์ที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายจะวิจัยอยู่เป็นปัญหาของนักปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ชื่อว่า เบนเนดิกต์ สปิโนซา (Benedict Spinoza) ในแง่ของการวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบกับปัญหาอันติมสังข์ของปรัชญาเวทานตะ ซึ่งเป็นปรัชญาอินเดีย ผู้เขียนมีความหวังว่าการค้นคว้าวิจัยในประเด็นปัญหาดังกล่าวจะเป็นประโยชน์สำหรับผู้สนใจศึกษาปรัชญาต่อไป

1.2 ทฤษฎีว่าด้วยอันติมสังข์

นอกจากความแตกต่างกันในเรื่องการใช้ศัพท์เรียกอันติมสังข์แล้ว นักปรัชญา

ยังมีความคิดแตกต่างกันในเรื่องของปริมาณของความเป็นจริง กล่าวคือ นักปรัชญาบางท่านอาจจะเชื่อว่า หลังจากสืบค้นถึงความเป็นจริงที่สิ้นสุดแล้ว เขาพบว่าความเป็นจริงดังกล่าวมีเพียงหนึ่ง นักปรัชญาบางท่านพบว่ามีเกินหนึ่งด้วยเหตุดังกล่าว จากการศึกษาแนวการตอบคำถามในเรื่องจำนวนของอันติมสัจจ์ของนักปรัชญา ผู้เขียนมีความเห็นว่าสามารถแบ่งแนวความคิดออกไปเป็นสามแนว ซึ่งแต่ละแนวก็คือ ทฤษฎีสำหรับการตอบคำถามเรื่องอันติมสัจจ์นั่นเอง ดังนั้นทฤษฎีว่าด้วยอันติมสัจจ์จึงมีสามลัทธิดังต่อไปนี้

1. ลัทธิเอกนิยม (Monism) หมายถึง ทฤษฎีที่ถือว่าความเป็นจริงมีเพียงหนึ่งเดียว นักปรัชญากรีกโบราณผู้หนึ่งได้ชื่อว่าเป็นนักปรัชญาเอกนิยมสุดโต่ง คือพาร์มินิดิสแห่งอีเลีย (Parmenides of Elea) ศาสนาคริสต์ก็ได้ชื่อว่าเป็นตัวอย่างของศาสนาที่มีพื้นฐานแห่งคำสอนตั้งอยู่บนทฤษฎีที่ถือว่า ความเป็นจริงเป็นหนึ่ง คือ ศาสนาคริสต์มีคำสอนสำคัญพื้นฐาน คือ พระเจ้ามีเพียงพระองค์เดียว¹

นอกจากนี้ ลัทธิเอกนิยม ยังสามารถแบ่งย่อยออกไปได้เป็นสามทฤษฎี คือ

(1) ลัทธิเอกนิยมทางสสาร (Materialistic Monism) หมายถึง ทฤษฎีที่ถือว่าความเป็นจริงเป็นหนึ่ง แต่ความเป็นจริงดังกล่าวเป็นสสาร (Matter)

¹ Vergilius Ferm, "Monism," Dictionary of Philosophy,

Ed. Dagobert D. Runes (Totawa : Littlefield, Adams & Co., 1971), p. 201.

หรือสิ่งที่ไม่เป็นจิต (Mind) แม้ในเรื่องของความมีชีวิตและจิต ทฤษฎีดังกล่าวก็จะอธิบายว่าเป็นสิ่งที่มีกำเนิดมาจากสสาร ตัวอย่างของทฤษฎีอันติมัสจัจ์ สัทธีเอกนิยมทางสสารคือ ทฤษฎีของทาเลส (Thales) และของนักปรัชญากรีกโบราณอื่น ๆ ที่กล่าวถึงเรื่องของปฐมธาตุของจักรวาล²

(2) เอกนิยมทางจิต (Idealistic Monism) หมายถึงทฤษฎีที่ถือว่าความเป็นจริงเป็นหนึ่ง แต่ความเป็นจริงดังกล่าวเป็นจิต (spirit) ด้วยเหตุดังกล่าวแม้ในเรื่องของสสารทฤษฎีดังกล่าวก็จะอธิบายว่าเป็นปรากฏการณ์ของจิต ตัวอย่างของทฤษฎีอันติมัสจัจ์ สัทธีเอกนิยมทางจิตคือ ทฤษฎีของโพลตินุส (Plotinus) โพลตินุสมีทรรศนะทางอภิปรัชญาว่ามีอันติมัสจัจ์เป็นหนึ่ง (The One) คือพระเจ้า พระเจ้าทรงเป็นเอกภาพ ทรงความดี และทรงความสมบูรณ์ที่สุด ด้วยความสมบูรณ์อย่างยิ่งของพระเจ้า พระเจ้าจึงทรง "ล้นออกมา" (Emanate) หรือพระองค์ทรง "แผ่รัศมี" ออกมาประจักษ์ปรากฏการณ์ที่ดวงอาทิตย์แผ่ความร้อนออกมา สิ่งที่ไหลท่วมท้นออกมาอันค้ำสุดท้ายคือ สสาร (Material world) ดังนั้นจะเห็นว่า ตามทรรศนะของเอกนิยมทางจิต สสารก็เป็นปรากฏการณ์ทางจิต³

(3) มัชฌิมนิยม (Neutralism) หมายถึงทฤษฎีที่ถือว่าความเป็นจริงเป็นหนึ่ง แต่ความเป็นจริงดังกล่าวมิได้เป็นทั้งจิตและสสาร แต่สิ่งดังกล่าวเป็นสิ่งที่อยู่นอกจากนี้ทั้งจิตและสสารก็เป็นปรากฏการณ์ของสิ่งนี้ ปรัชญาอันติมัสจัจ์ของสปีโนซาอยู่ในขอบข่ายของทฤษฎีนี้เอง⁴

² คัมภีร์. ที. สเตซ, ปรัชญากรีก, แปลจาก A Critical History of Greek Philosophy, โดยปริชา ช่างขวัญยืน (กรุงเทพฯ: สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, 2514), หน้า 11-16.

³ เรื่องเดียวกัน, หน้า 24-27.

⁴ Herman Hausher, "Neutralism," Dictionary of Philosophy, Ed. Dagobert D. Runes (Totawa: Little field, Adam & Co., 1971), p. 209.

2. ทวินิยม (Dualism) หมายถึง ทฤษฎีที่ถือว่า ความเป็นจริงมีสองอย่าง ซึ่งเป็นความจริงเท่าเทียมกันและเป็นอิสระจากกัน ทั้งสองสิ่งไม่สามารถลดความสำคัญซึ่งกันและกันลงได้ ตัวอย่างของทฤษฎีทวินิยมสามารถพบได้ในปรัชญาของมานีเคอัส⁵ (Manicheus) มานีเคอัสเชื่อว่าพระเจ้าผู้ทรงอำนาจสูงสุดมีอยู่สองพระองค์คือ พระเจ้าแห่งความดี (The Good) และพระเจ้าแห่งความชั่วร้าย (The Bad) พระเจ้าทั้งสองพระองค์มีฤทธิ์เท่าเทียมกันจึงทำการต่อสู้กันตลอดเวลา มานีเคอัสสอนว่าจิตเป็นผลงานของพระเจ้าแห่งความดี ส่วนสสารเป็นผลงานของพระเจ้าแห่งความชั่วร้าย ดังนั้นพระเจ้าทั้งสองพระองค์จึงเป็นความจริงสองอย่างที่มีอยู่คู่กัน ปรัชญาของเคอส์คาร์ตส์ก็มีลักษณะเป็นทวินิยม เขาคิดว่ามีความแท้จริงสองชนิดต่างกันจริง ๆ และแยกเป็นอิสระต่อกัน เขาใช้ศัพท์เรียกความเป็นจริงทั้งสองนี้ว่า สสาร สสารมีสองอย่างคือ ความคิด (Thought) และความกินที่ (Extension) หรือจิต (Mind) กับสสาร (Matter) นั่นเอง

3. สัทธิพหุนิยม (Pluralism) หมายถึง ทฤษฎีที่ถือว่าความเป็นจริงมีมากกว่าสอง ทั้งนี้ในทำนองเดียวกับเอกนิยม เราสามารถแยกสัทธิพหุนิยมออกเป็นสัทธิข้อยอีกสองสัทธิ คือ

(1) สัทธิพหุนิยมทางวัตถุ (Materialistic Pluralism) หมายถึง ทฤษฎีที่ถือว่าความจริงมีมากมาย และความจริงดังกล่าวเป็นวัตถุ ตัวอย่างของทฤษฎีดังกล่าวเราสามารถพบได้ในปรัชญาของเดโมคลีตัส (Democlitus) ในเรื่องทฤษฎีอะตอม⁶

⁵Manicheus (A.D. 215-276) นักปราชญ์ชาวอิหร่านเกิดที่เมืองบาบิโลน และเป็นผู้ตั้งศาสนามานี (Manichaen Religion) หรือสัทธิของมานี (Manichaeism)

⁶คัมภีร์, ที. สเตซ, เรื่องเดิม, หน้า 48-50

(2) ลัทธิพหุนิยมทางจิต (Idealistic Pluralism) หมายถึง ทฤษฎีที่ถือว่าความเป็นจริงมีมากมาย และความเป็นจริงดังกล่าวเป็นจิต ตัวอย่างของทฤษฎีดังกล่าวเราสามารถพบได้ในปรัชญาของไลบ์นิซ (Leibniz) ในเรื่องเกี่ยวกับโมนาด (Monad) ไลบ์นิซมีทรรศนะว่า โมนาดเป็นความเป็นจริงและเป็นจิต โมนาดเหล่านี้รวมตัวกันเป็นโลก และวัตถุในโลกตามที่พระเจ้าทรงกำหนดไว้แล้ว

1.3 ทฤษฎีว่าด้วยอันติมสัจของสปีโนซา

จากการศึกษาถึงทฤษฎีว่าด้วยอันติมสัจดังกล่าวมาแล้ว เราสามารถจัดทฤษฎีว่าด้วยอันติมสัจของสปีโนซาในขอบข่ายของลัทธิเอกนิยมแบบมัตตินิยม ทั้งนี้เพราะสปีโนซามีทรรศนะว่าอันติมสัจเป็นหนึ่งซึ่งไม่ใช่จิตและไม่ใช่สสาร จิตและสสารเป็นเพียงการปรากฏออกมาเท่านั้น นอกจากนี้สปีโนซาก็เช่นเดียวกับนักปรัชญาคนอื่น ๆ ที่มีเอกลักษณ์ของตัวเองในการเรียกอันติมสัจของตน สปีโนซาเรียกอันติมสัจของเขาว่า "สสาร" (Substance), "พระเจ้า" (God) และ "ธรรมชาติ" คำว่า "ธรรมชาติ" เป็นคำที่สปีโนซาใช้ในงานเขียนระยะแรก ๆ ของเขา แต่ในงานเขียนสำคัญของสปีโนซาชื่อ Ethics เขาใช้คำว่า "สสาร" และ "พระเจ้า"

ในเรื่องที่สปีโนซาใช้คำศัพท์ต่าง ๆ กันเรียกอันติมสัจของเขานั้นได้มีการตั้งข้อสังเกตกันว่า การใช้คำต่าง ๆ ดังกล่าวทำให้ผู้อ่านเกิดมโนภาพ (Concept) ได้ต่างกัน กล่าวคือ "ธรรมชาติ" ทำให้ผู้อ่านคิดถึงผลรวมของสิ่งทั้งหลายในจักรวาล เป็นการเน้นในแง่ของเนื้อหาทางวิทยาศาสตร์ "พระเจ้า" ทำให้ผู้อ่านตระหนักถึงอำนาจของพระเจ้าในฐานะที่พระองค์ทรงเป็นผู้สร้างโลก (The Creator) หรือจะทำให้ผู้อ่านตระหนักถึงพระเจ้าในฐานะที่ทรงเป็นสาเหตุของสิ่งทั้งปวง ซึ่งเป็นการเน้นในแง่ของเนื้อหาทางศาสนา ส่วนคำว่า "สสาร" เป็นคำที่ใช้สำหรับเน้นในแง่ของอันติมสัจในอภิปรัชญาโดยเฉพาะ เกี่ยวกับเรื่องของความหมายของคำดังกล่าว ดร. เจมส์ มาร์ติโน แสดงทรรศนะไว้ดังนี้

ถึงแม้ว่าคำทั้งสามนี้จะใช้แทนกันได้ แต่มันก็มีความแตกต่าง
กันในแง่ของความหมายแฝง คำว่า "ธรรมชาติ" ทำให้
เราคิดถึงแหล่งกำเนิด คำว่า "พระเจ้า" ทำให้เราคิดถึง
สาเหตุสากลของสิ่งสร้าง และคำว่า "สาร" แสดงถึงความ
เป็นจริงที่แน่นอนซึ่งอยู่เบื้องหลังปรากฏการณ์⁷

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า สปิโนซาใช้คำว่า "ธรรมชาติ" "พระเจ้า" และ
"สาร" ในความหมายเดียว คือหมายถึงอันติมสัจจ์ เพียงแต่ว่าแต่ละคำก่อให้เกิดความ
เข้าใจต่อผู้อ่านเน้นไปคนละอย่าง อย่างไรก็ตาม ทั้งสามคำก็มีความหมายที่เชื่อมโยง
กันอยู่อย่างแยกไม่ออก กล่าวคือ อันติมสัจจ์คือ "สาร" นั้นเป็นผู้ให้กำเนิด "ธรรมชาติ"
ในแง่ดังกล่าว "สาร" คือพระเจ้า หรือ "สาร" "พระเจ้า" และ "ธรรมชาติ" คือ
สิ่งเดียวกัน

1.4 ความหมายของสารในอภิปรัชญา

เนื่องจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีจุดมุ่งหมายที่จะวิจัยทฤษฎีของสปิโนซาต่ออันติมสัจจ์
ดังนั้นในอันดับแรกจะวิจัยเรื่อง "สาร" ก่อน แต่สปิโนซามีให้นักปรัชญาคนแรกที่เกี่ยวข้องถึง
สาร สารในความหมายทางปรัชญามีกำเนิดมาแล้วตั้งแต่สมัยอริสโตเติล ด้วยเหตุดัง
กล่าวก่อนที่จะวิจัยเรื่อง "สาร" ของสปิโนซา จะต้องทำการศึกษาสารในความหมาย
ทางปรัชญาของนักปรัชญาคนอื่น ๆ เพื่อช่วยให้สามารถเข้าใจ "สาร" ของสปิโนซาได้ดี
ยิ่งขึ้น

⁷James Martineau, Study of Spinoza (London: Macmillan, 1895), p. 169. "Though identical in their application they differ somewhat in their inner meaning : under 'Nature' we are expected to think of the continuous source of birth, under 'God', of the universal cause of created things; under 'Substance,' of the permanent reality behind phenomena."

ในความหมายทางปรัชญา สาร หมายถึงสิ่งที่มีภาวะอยู่โดยตัวเองไม่ได้เป็นจริง เพราะสิ่งอื่น แต่เป็นต้นกำเนิดความเป็นจริงของตัวเอง เป็นต้นเหตุของตัวเองและกำหนดตัวเอง สารเป็นพื้นฐานของสิ่งอื่นแต่ไม่มีสิ่งใดเป็นพื้นฐานของมันนอกจากตัวของมันเอง เช่น ถ้าเราเชื่อความคิดแบบคริสเตียนทั่ว ๆ ไปว่า พระเจ้าสร้างโลกแต่พระองค์เองนั้นเป็นภาวะสูงสุด ไม่มีใครสร้างขึ้นเนื่องจากโลกมีอยู่ได้เพราะพระเจ้าและพระเจ้ามียุ่ได้ด้วยพระองค์เอง พระเจ้าจึงเป็น "สาร" ส่วนโลกไม่ใช่ "สาร" โดยนัยนี้คริสตศาสนาใช้คำนี้อย่างถูกต้องที่กล่าวว่า พระเจ้าเป็น "สามบุคคลแต่เป็นสารเดียว" แต่ตามทฤษฎีอนุกรมการนิยม จิตเป็นสิ่งที่มียุ่โดยตัวเอง สสารมีอยู่ได้เพราะจิต ในกรณีนี้สสารก็ไม่ใช่ "สาร" จิตต่างหากที่เป็น "สาร"⁸

อริสโตเติลเป็นนักปรัชญาคนแรกที่นิยามความหมายของคำว่าสารและแยกความแตกต่างระหว่างสารกับคุณสมบัติซึ่งนับว่ามีอิทธิพลอย่างยิ่งในประวัติปรัชญา คำว่า substance ในภาษาอังกฤษมีรากศัพท์มาจากคำว่า substantia ในภาษาลาติน ซึ่งมีความหมายว่า standing under ตามทฤษฎีของอริสโตเติล สารคือสิ่งที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเอง (which is capable of independent existence) เขาเน้นถึงความแตกต่างระหว่างสารกับคุณสมบัติของสาร (quality) คุณา (accident) หรือคุณสมบัติของสารหมายถึง สิ่งที่ไม่สามารถมีอยู่เป็นอิสระจากสารได้ คุณสมบัติของสารเราสามารถรู้ได้โดยอาศัยผัสสะ แต่ตัวสารแท้ ๆ นั้นเราไม่สามารถใช้ผัสสะอย่างเดียว ในการทำความเข้าใจสาร เราต้องไขมนัส (Intellect) ของเราคอย

ต่อมานักปรัชญาสโกแลสติก (Scholastic) ในสมัยกลางซึ่งนำปรัชญาของอริสโตเติลมาเป็นหลักในการอธิบายปรัชญาของตัวเอง ได้แสดงทฤษฎีเรื่องสารในลักษณะเดียวกับอริสโตเติลโดยกล่าวว่า ธรรมชาติของสารคือ ความสามารถในการที่จะดำรงอยู่ได้โดยตัวเอง ในขณะที่คุณาต้องมีอยู่ในสิ่งอื่น คือต้องอาศัยสิ่งที่เป็นพื้นฐานรองรับ

⁸ คัมภีร์. ที. ส. เศษ. เรื่องเดิม, หน้า 105-6.

การมีอยู่ของมัน สารเป็นพื้นฐานที่รองรับคุณวิเศษ ความเหตุนี้สารจึงยังคงดำรงอยู่เสมอ แม้ว่าคุณาของมันจะเปลี่ยนแปลงไป ในสมัยกลางจึงแบ่งสัต (being) ออกเป็นสองประเภท คือ สิ่งที่มีอยู่ในตัวเอง อันได้แก่สารกับสิ่งที่มีอยู่ในสิ่งอื่น คือ คุณา⁹

ในปรัชญาสมัยใหม่ ความหมายของสารตามทฤษฎีของอริสโตเติลก็ถูกนำมาใช้โดยแยกความหมายเป็นสองแนวตามระบบปรัชญาในสมัยนั้น¹⁰ จอห์น ล็อก (John Locke) ได้อธิบายเรื่องสารว่า จากประสบการณ์ของเรา เราพบว่ามีความสมบัติบางอย่างมารวมอยู่ด้วยกัน แล้วเราก็คิดว่าคุณสมบัติเหล่านั้นจะต้องเป็นคุณสมบัติของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเราเรียกชื่อแตกต่างกันออกไป เช่น น้ำ มะม่วง เพื่อหมายถึงกลุ่มของคุณสมบัติที่มารวมกัน ในฐานะที่ล็อกเป็นนักปรัชญาฝ่ายประสบการณ์นิยม เขาจึงเชื่อผัสสะและคิดว่าคุณสมบัติสามารถมีอยู่ได้เอง แต่เราไม่เข้าใจว่าคุณสมบัติเหล่านั้นมันมาอยู่รวมกลุ่มกันได้อย่างไร เราจึงคิดว่ามีพื้นฐาน (substratum) รองรับคุณสมบัติเหล่านั้นและเรียกสิ่งนี้

⁹ Lewis M. Hammond and Albert G.A. Balz, "Substance," Dictionary of Philosophy, Ed. Dagobert D. Runes (Totawa: Little field, Adam & Co., 1971), pp. 304-5.

¹⁰ นักปรัชญาสมัยใหม่สนใจคณิตศาสตร์และวิทยาศาสตร์กันมาก ปัญหาปรัชญาในสมัยนี้จึงเป็นเรื่องของวิธีการในการคิดเพื่อสืบค้นหาความจริง ปรัชญาสมัยนี้แบ่งออกเป็นสองระบบ คือ

(1) เหตุุนิยม (Rationalism) ปรัชญาแบบนี้มีความเชื่อในวิธีการของคณิตศาสตร์ว่าจะสามารถให้ความรู้ที่แท้จริงได้ นักปรัชญากลุ่มนี้ไม่ได้ปฏิเสธอภิปรัชญาของสมัยกลางเสียทีเดียว แต่คิดว่าปรัชญาสมัยกลางไม่มีกฎเกณฑ์ในการพิสูจน์ให้เห็นจริง นักปรัชญาสำคัญคือ เคสการ์ตส์ สปีโนซา ไลม์นิซ (Leibniz)

(2) ประสบการณ์นิยม (Empiricism) ปรัชญาแบบนี้มีความเชื่อในวิธีการของวิทยาศาสตร์เพราะคิดว่าความจริงเราสามารถรู้ได้โดยการทดลอง นักปรัชญาสำคัญคือ ล็อก (Locke) เบอรัคเลย์ (Berkley) และฮูม (Hume)

เราคิดว่าเป็นพื้นฐานนั้นว่า สาร ตามธรรมชาติของลึกลับ สิ่งที่ผัสสะของเราคือ คุณสมบัติ เราไม่ใคร่รู้จักสารด้วยการอาศัยผัสสะ การมีอยู่ของสารเป็นเพียงสิ่งที่เราอนุมานจากการมีอยู่ของคุณสมบัติเท่านั้น ลึกลับอธิบายว่า

มโนคติของสิ่งที่เราเรียกว่าสารนั้นไม่ใช่อะไรอื่นนอกจาก เป็นสิ่งที่เราไม่รู้จัก แต่เราคิดว่ามีรองรับคุณสมบัติทั้งหลายที่มีอยู่ซึ่งเรามีจินตนาการว่าคุณสมบัติเหล่านี้ไม่สามารถ มีอยู่ได้ ถ้าปราศจากสิ่งอื่นมาเป็นฐานรองรับ เราเรียก สิ่งรองรับนั้นว่า สาร¹¹

ในกลุ่มนักปรัชญาสมัยใหม่ด้วยกัน เราอาจกล่าวได้ว่า ธรรมชาติเรื่องสารของ เคสการ์ตส์มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อปรัชญาของสปีโนซา เคสการ์ตส์นิยามความหมายของสาร ว่า หมายถึงสิ่งซึ่งไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่นใดนอกจากตัวเองสำหรับจะมีอยู่ได้ ตามนัยแห่ง ความหมายนี้ พระเจ้าเท่านั้นที่เป็นสาร เพราะสามารถดำรงอยู่ได้โดยตัวเองอย่างแท้จริง ส่วนสิ่งสร้างนั้น (Created things) ไม่มีสิ่งใดที่ดำรงอยู่ได้โดยไม่อาศัยพระเจ้า เพราะเหตุนี้เคสการ์ตส์จึงแยกความแตกต่างระหว่างสารที่จำกัด (finite substance) และสารไม่จำกัด (infinite substance) สารไม่จำกัดคือ สิ่งที่เป็นอิสระจากสิ่งอื่นอย่างแท้จริง หมายถึงพระเจ้า ส่วนสารที่จำกัดหมายถึงสิ่งสร้างที่

¹¹ John Locke, An Essay Concerning Human Understanding, Ed. A.D. Woozley (London: Collins, The Fontana Library, 1969), p. 186. "The idea, then we have, to which we give the general name 'substance,' being nothing but the supposes, but unknown, support of the qualities we find existing, which we imagine cannot subsist sinre substantie, 'without something to support them,' we call that support substantia,..."

มีอยู่ในตัวเองเป็นอิสระจากสิ่งสร้างอื่น แต่ยังคงอาศัยพระเจ้า สำหรับสิ่งสร้างที่
อาศัยสิ่งสร้างอื่นเพื่อการมีอยู่ของตัวเอง เคสการ์ตส์เรียกว่า คุณสมบัติหรือคุณลักษณะ

... แม้แต่ในสิ่งสร้างควบกันก็ยังมีอยู่ส่วนหนึ่งที่จะมีอยู่ไม่ได้
ถ้าหากไม่อาศัยสิ่งสร้างควบกัน เราจึงคงแบ่งสิ่งสร้าง
เป็นสองประเภท ประเภทแรกจะมีอยู่ได้ก็โดยอาศัยพระ-
เจ้าแต่ผู้เดียว เราเรียกว่าสาร ส่วนอีกประเภทหนึ่ง เรา
เรียกว่าคุณสมบัติ หรือคุณลักษณะ¹²

ความหมายของคำว่า สาร ในทรรศนะของเคสการ์ตส์ จึงหมายถึงสิ่งสร้างที่มี
อยู่ได้โดยไม่ต้องพึ่งสิ่งสร้างอื่นแต่ยังคงพึ่งพระเจ้าอยู่ สารตามความหมายดังกล่าวมี
สองชนิดคือ สารถูกสร้างที่คิด (Thought) กับสารกินที่ (Extension) สารทั้งสองนี้
ต่างก็เป็นอิสระต่อกันด้วยเหตุนี้ปรัชญาของเคสการ์ตส์จึงมีลักษณะเป็นทวินิยม

สปีโนซานำนิยามของคำว่าสารในปรัชญาของเคสการ์ตส์มาพัฒนาในปรัชญา
ของเขา แต่เขาสรุบไม่เหมือนเคสการ์ตส์เพราะเหตุที่เขามีทรรศนะว่ามี "สาร" เพียง
หน่วยเดียวเท่านั้น คือจักรวาลทั้งหมด (The whole universe) สปีโนซาจึงใช้ศัพท์
ว่า "สาร" "พระเจ้า" และ "ธรรมชาติ" ในความหมายเดียวกันคือ หมายถึง
อันติมสัจ

1.5 ความหมายของ "สาร" ในอภิปรัชญาของสปีโนซา

นอกจากสปีโนซาจะได้อิทธิพลเรื่องสารจากปรัชญาของเคสการ์ตส์แล้ว เขายัง
ได้อิทธิพลจากนักปรัชญาสโตอิกแลสติกในสมัยกลางอีกด้วย เขายอมรับนิยามของคำว่า

¹²Descartes, Principles of Philosophy, No. 51, แปลเป็นไทย
โดย กิริติ บุญเชื้อ ใน สรรนิพนธ์ปรัชญาตะวันตก (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ดวงกมล,
2520), หน้า 139.

"สาร" ที่ว่า สารหมายถึงสิ่งที่มีอยู่ในตัวเอง แต่เขาไม่ยอมรับทฤษฎีของเคสการ์ตส์ ในการแบ่งสารออกเป็นสองประเภท คือ สารที่จำกัด และสารไม่จำกัด ด้วยเหตุนี้ใน ปรัชญาของสปีโนซาจึงมี "สาร" เพียงหน่วยเดียว และมีลักษณะเป็นสิ่งที่ไม่จำกัด ดังข้อคิด ของแอมมอนด์ และบัลซ กังนี้

สปีโนซานำความหมายของนักปรัชญาสมัยกลางที่ยึดปรัชญา ของอริสโตเติลเป็นหลักมารวมกับการใช้คำศัพท์ในปรัชญา ของเคสการ์ตส์ แต่เขาคัดค้านอย่างเต็มที่เกี่ยวกับความคิด เรื่องสารที่จำกัด เขายอมรับเฉพาะสารที่ไม่จำกัดเท่านั้น เพราะในทฤษฎีของสปีโนซา คำว่า "สารที่จำกัด" เป็น ปฏิเสธ ยิ่งไปกว่านั้น สปีโนซายังใช้คำว่าสารและอัญรูป แทนความแตกต่างระหว่างสารและคุณของอริสโตเติลด้วย¹³

สปีโนซามีความคิดเรื่อง "สาร" สอดคล้องกับความคิดของนักปรัชญาสโกแลตติก และเคสการ์ตส์ในแง่ที่ว่า สารคือสิ่งที่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตัวเอง ส่วนสิ่งที่ต้องอาศัย สิ่งอื่นเพื่อการมีอยู่นั้น สปีโนซาใช้คำว่าอัญรูปแทนที่จะใช้คำว่าคุณสมบัติหรือคุณา (Accidents) ทั้งนี้เพราะเขาได้อธิบายผลในการใช้คำศัพท์จากปรัชญาของเคสการ์ตส์ สำหรับ เคสการ์ตส์ คำว่าอัญรูปและคุณลักษณะ หมายถึงคุณสมบัติของสารและเป็นสิ่งที่ไม่สามารถ มีอยู่เป็นอิสระจากสารได้ คุณลักษณะเป็นคุณสมบัติที่จำเป็น (essential) และไม่

¹³Hammond and Balz, loc. cit., "Spinoza brings together medieval Aristotelian meanings and Cartesian usage, but rejects utterly the notion of finite substance, leaving only the infinite. The former is, in effect a contradiction in terms, according to him. Spinoza further replaces the Aristotelian distinction between substance and accident with that between substance and mode."

สามารถเปลี่ยนแปลงได้ ตรงกันข้ามกับสัญรูปซึ่งเปลี่ยนแปลงได้ เคสการ์ตส์ได้แสดงความหมายของคำว่า สาร ไวสองประการคือ ประการแรก สาร คือสิ่งที่สามารถดำรงอยู่ได้ เป็นอิสระจากทุกสิ่งนอกจากพระเจ้า อีกประการหนึ่ง สาร คือสิ่งซึ่งเป็นที่อาศัยของคุณสมบัติ โดยนัยแห่งความหมายทั้งสองประการนี้เองที่สปีโนซาได้นำมาพัฒนาและเกิดเป็นความหมายของ "สาร" ในปรัชญาของเขาเอง อย่างไรก็ตาม สปีโนซาไม่เห็นด้วยกับความคิดของเคสการ์ตส์ที่ว่า สารคือสิ่งที่มีอยู่ได้โดยตัวเองโดยไม่ต้องพึ่งสิ่งอื่นใด นอกจากพระเจ้า สปีโนซามีทรรศนะว่าสิ่งใดก็ตามที่มีอยู่ในสิ่งอื่นหรือต้องอาศัยสิ่งอื่น เราจะเรียกว่า "สาร" ไม่ได้ ด้วยเหตุนี้จึงกล่าวสารที่จำกัดจึงไม่มี เขาปฏิเสธการนำคำว่า "สาร" มาใช้กับสิ่งที่จำกัดในจักรวาล และปฏิเสธความหมายหลายหลากของ "สาร" แต่มีความคิดว่า "สาร" มีเพียงหน่วยเดียวซึ่งสามารถดำรงอยู่ได้โดยตัวเองและเป็นที่ยึดอาศัยของคุณลักษณะทั้งหลาย "สาร" ในทรรศนะของสปีโนซาจึงมีความหมายตรงกับสารไม่จำกัดหรือพระเจ้าในปรัชญาของเคสการ์ตส์นั่นเอง ทั้งนี้จะเห็นได้ชัดเจนจากการอธิบายความหมายคำว่า "สาร" ในปรัชญาของสปีโนซาของฮาร์รี ออสทริน วอล์ฟสัน¹⁴ ต่อไปนี้

003452

... สิ่งที่มีอยู่ในตัวเองอย่างแท้จริงเท่านั้นที่เราสามารถเรียกว่า "สาร" และสิ่งที่เราจะเรียกว่า "สาร" ได้อย่างแท้จริงก็คือ "พระเจ้า" ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการมีอยู่ของสิ่งต่างๆ นั้นไม่ใช่ความจำเป็น พวกสมัญกลางเรียกสิ่งเหล่านี้ว่าคุณา แต่สปีโนซาเรียกเสียใหม่

¹⁴ Harry Austryn Wolfson เป็นศาสตราจารย์สอนวิชาวรรณคดีฮิบรู

และปรัชญาที่มหาวิทยาลัย Harvard.

ว่า "อัญรูป" เพราะเห็นว่าความหมายของมันไม่เหมือนกับ
ความหมายของคุณาเสียวที่เดียว¹⁵

เราสามารถศึกษาทรรศนะทางอภิปรัชญาเรื่องอันติมสังจน์ของสปิโนซาได้จาก
ตอนแรกของหนังสือของเขาที่ชื่อ Ethics ซึ่งเป็นเรื่อง "พระเจ้า" โดยเฉพาะ ใน
การแสดงถึงลักษณะสำคัญของอันติมสังจน์นี้ สปิโนซาได้นิยามความหมายไว้สามข้อ คือ

- (1) สิ่งที่เป็นสาเหตุในตัวเอง หมายถึง สิ่งที่สารัตถะของมันครอบคลุมถึงการมีอยู่ควาย หรือเป็นสิ่งที่เราไม่สามารถคิดหาธรรมชาติของมันเป็นอย่างอื่นได้นอกจากการมีอยู่¹⁶
- (2) "สาร" หมายถึง สิ่งที่เราสามารถดำรงอยู่ได้ควายตัวเอง และเรารูจักได้โดยตรง คือ เราสามารถเข้าใจมโนภาพของ "สาร" ได้โดยไม่ต้องอาศัยมโนภาพอื่น¹⁷

¹⁵ Harry Austryn Wolfson, The Philosophy of Spinoza (New York: Meridian Books, 1960), pp.71-72. "...Only that which is really and absolutely in itself can be called substance, and so only that which is called Necessary of Existence or God can be truly called substance. All the other things which belong to so-called possible of existence are not substances, they are what the mediaevals would have called accidents but which Spinoza prefers to call by a new name, modes, seeing that they are not exactly what is generally meant by accident."

¹⁶ Benedict de Spinoza, Ethics, Part I, Def 1, Ed. James Gutmann, (New York : Hafner Publishing Company, 1949)), p. 41. "By Causa sui I mean that whose essence involves existence, or that whose nature cannot be conceived but as existing."

¹⁷ Loc.cit., Def 3 "By Substance, I mean that which has existence in itself and is conceived of itself, in other words, that the conception of which needs for its formation the conception of no second thing."

(3) "พระเจ้า" หมายถึง ภาวน์ที่ไม่จำกัดอย่างแท้จริง ได้แก่ "สาร" ซึ่งประกอบด้วยคุณลักษณะที่ไม่จำกัดที่ ต่างก็ แสดงออกถึงสารัตถะที่เป็นนิรันดรและไม่จำกัด¹⁸

จะเห็นได้ว่า นิยามแต่ละข้อประกอบด้วยข้อความสองส่วนที่ให้ความหมายของสิ่งที่ต้องการนิยามและมีโนภาพของเราที่มีต่อสิ่งนั้น นิยามทั้งสามข้อ หมายถึงความแท้จริงอย่างเดียวกัน ถึงแม้ว่าจะใช้ชื่อแตกต่างกันเป็น "สิ่งที่^{มัน}เป็นสาเหตุของตัวเอง," "สาร" และ "พระเจ้า" ก็ตาม เราได้ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับอันติมสังัจจากนิยามทั้งสามข้อนี้ ซึ่งยืนยันตรงกันในเรื่องการมีอยู่ของอันติมสังัจ คือ "สาร" จำเป็นต้องมีอยู่ เพราะจากนิยามที่บอกว่ามันเป็นสาเหตุของตัวเอง ก็เท่ากับบอกว่ามีอยู่ในตัวเอง อีกประการหนึ่ง "สาร" เป็นสิ่งที่มีอยู่อย่างเป็นอิสระจากสิ่งอื่น ไม่ถูกจำกัดโดยสิ่งอื่น หรือไม่ได้ถูกสร้างโดยสิ่งใด เพราะฉะนั้น อันติมสังัจที่สปีโนซาเรียกว่า "สาร" หรือ "พระเจ้า" นี้จึงจำเป็นต้องมีอยู่ เพราะมันเป็นสิ่งที่^{มัน}เป็นสาเหตุของตัวเอง มีอยู่โดยตัวเอง และเราสามารถเข้าใจได้โดยตรงจากตัวของมันเอง ไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่นใดทั้งสิ้น กล่าวโดยสรุป คือ ตามทฤษฎีของสปีโนซานั้น มี "สาร" เพียงหน่วยเดียว และ "สาร" ดังกล่าวนี้ คือ "พระเจ้า" สำหรับสิ่งจำกัดทั้งหลายนั้นเป็นการแปรรูปหรืออีกรูป (modification) ของพระเจ้า

"พระเจ้า" ตามทฤษฎีของสปีโนซา มีลักษณะเช่นเดียวกับพระเจ้าในทฤษฎีของกลุ่มนักปรัชญาสโกแลสติกในแง่ที่หมายถึง "ภาวน์ที่มีคุณลักษณะไม่จำกัด"¹⁹ ดังนั้น

¹⁸ Loc.cit., Def.6, "By God, I mean Being absolutely infinite, that is to say, Substance consisting of an infinitude of Attributes, each of which expressed an eternal and infinite essence."

¹⁹ Stuart Hampshire, Spinoza (Harmondsworth : Penquin Books, 1970), p.39. "...the being who possesses infinite attributes."

"พระเจ้า" ก็คือ "ธรรมชาติ" นั่นเอง การที่สปีโนซาคิดว่า "พระเจ้า" และ "ธรรมชาติ" เป็นความเป็นจริงอย่างเดียวกัน ก็เท่ากับเขาปฏิเสธพระเจ้าที่มีตัวตนจริง ๆ และมีลักษณะเหมือนมนุษย์ ซึ่งเป็นเหตุให้พวกที่เคร่งศาสนาในสมัยนั้นไม่พอใจ เพราะพวกนี้เชื่อในความศักดิ์สิทธิ์และความลึกซึ้งของพระเจ้า สปีโนซามีทรรศนะว่า คนทั่วไปมักจะคิดว่าสภาพพระเจ้าเป็นผู้สร้าง ส่วนธรรมชาติซึ่งรวมทั้งมนุษย์ด้วยเป็นสิ่งสร้าง ความคิดเช่นนี้เป็นเพียงจินตนาการเท่านั้น ผู้สร้างและสิ่งสร้าง คือ พระเจ้าและธรรมชาติเป็นสิ่งเดียวกัน เพียงแต่เรามองกันคนละแง่ สิ่งที่คนทั่วไปเข้าใจว่าเป็นสิ่งสร้างนั้น ความจริงก็คือการปรากฏหรือการแปรรูปของผู้สร้างนั่นเอง สจวร์ต แฮมป์ชาयर คือความคิดนี้ของสปีโนซา ว่า

เราสามารถพิสูจน์ได้ว่า "สาร" ที่เป็นอิสระในตัวเองนั้นมีเพียงหน่วยเดียวเท่านั้น... กล่าวคือ มีอันติมัจจุเพียงหนึ่ง ซึ่งเราสามารถอธิบายคุณลักษณะหรือการแปรรูปของมันได้ว่าเป็นธรรมชาติของตัวเอง "สาร" นี้ต้องเป็นสิ่งไม่จำกัด และต้องเป็นสิ่งเดียวกับธรรมชาติทั้งหมด²⁰

สปีโนซาปฏิเสธความเชื่อที่ว่า "พระเจ้า" มีลักษณะเป็นบุคคล (God is a person) มนุษย์มักจะเอาลักษณะของตัวเองไปใส่ให้กับพระเจ้า และเข้าใจว่าพระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ในจินตภาพของพระองค์ขึ้นมา แต่ความจริงแล้วมนุษย์นั่นเองที่พยายามสร้างจินตภาพของพระเจ้าในลักษณะที่มีคุณสมบัติเช่นเดียวกับมนุษย์ สปีโนซาโต้แย้งว่า

ถ้ารูปสามเหลี่ยมทุกใค้มันก็จะพุดในทำนองเดียวกับมนุษย์ว่า พระเจ้ามีลักษณะเป็นสามเหลี่ยมเหมือนกัน ในขณะที่เดียวกัน

²⁰ Ibid., p. 41. "It can be proved that these can only be one self-dependent substance---that is, one ultimate subject all of whose attributes or modifications are explicable in term of its own nature, that is, posses an infinite attributes, and must be indentified with Nature as a whole,---"

รูปวงกลม ก็จะบอกว่าพระเจ้ามีลักษณะเช่นเดียวกับมัน ดังนั้น
แต่ละสิ่งก็จะนำลักษณะของตัวเองมาใช้กับพระเจ้า เชื่อว่าตัว
เองมีลักษณะเหมือนพระเจ้า และเห็นวาทะอื่น ๆ ทั้งหมดที่มี
ลักษณะที่ผิดแปลกออกไป²¹

"พระเจ้า" ในทฤษฎีของสปีโนซา จึงมิใช่เป็นบุคคลในจินตนาการของมนุษย์
"พระเจ้า" เป็นสิ่งที่เราไม่สามารถรู้โดยใช้จินตนาการได้ (Unimaginable) เรา
รู้ได้โดยการคิด (conceive) เรามีมโนคติที่ชัดเจนเกี่ยวกับ "พระเจ้า" "พระเจ้า"
ไม่มีความเข้าใจหรือเจตจำนง (understanding or will) แต่มีคุณลักษณะแห่งความ
คิด (attribute of thought) ที่มีความเข้าใจเป็นอัญรูป "พระเจ้า" ไม่มีการเคลื่อน
ที่หรือการหยุดนิ่ง (Motion-and-rest) แต่มีคุณลักษณะแห่งการกินที่ (Attribute of
Extension) ที่ทำให้เกิดการเคลื่อนที่และการหยุดได้ สิ่งเหล่านี้ไม่ใช่ตัวตนของ
"พระเจ้า" โดยตรง แต่เป็นผลที่เกิดจาก "พระเจ้า" ทุกสิ่งทุกอย่างเป็นผลมาจาก
"พระเจ้า" "พระเจ้า" อยู่ในทุกสิ่งจึงไม่สามารถแยกจากโลกได้ "พระเจ้า" เป็น
ส่วนรวม (the whole) ซึ่งมีโลกเป็นส่วนย่อย (part) ด้วยเหตุนี้ แม้ว่าในโลกจะ
เปลี่ยนแปลง "พระเจ้า" ก็ยังคงอยู่เป็นนิรันดร์ และไม่มีการเปลี่ยนแปลง คาร์ล จัส-
เปอร์ส อธิบายความคิดของสปีโนซาว่า ในโลกแห่งอัญรูป สิ่งทั้งหลายมีอยู่และสูญสลายไป

²¹Benedict Spinoza, "Epistola 56," quoted in Sanat Kumar Sen, A Study of the Metaphysics of Spinoza (Calcutta : Navana Printing Works Private Limited, 1966), p.36. "---if a triangle could speak, it would say, in like manner, that God is eminent by triangular, while a circle would say that the divine nature is eminently circular. Thus each would ascribe to God its own attributes, would assume itself like God, and look on everything else as ill-shaped."

แต่ส่วนรวมทั้งหมดยังคงอยู่²² "พระเจ้า" จึงเป็นสิ่งที่สามารถดำรงอยู่ได้โดยตนเองอย่างแท้จริง และเป็นสิ่งไม่มีขอบเขตจำกัด

1.6 "สาร" กับคุณลักษณะ

"พระเจ้า" หรือ "สาร" เป็นสิ่งที่ไม่มีขอบเขตจำกัดก็จริง แต่ธรรมชาติที่จำกัดของมนุษย์ทำให้เราไม่สามารถรู้จักสาระัตถะ (essence) ทั้งหมดของ "สาร" ได้ เรารู้อารัตถะบางอย่างของ "สาร" เท่านั้น สิ่งที่แสดงสารัตถะของ "สาร" สปิโนซาเรียกว่า คุณลักษณะ (Attribute) ซึ่งเขานิยามว่า "คุณลักษณะ หมายถึง สิ่งซึ่งมันส์ของเราว่าเป็นสารัตถะของ "สาร" "²³ นอกจากนี้ สปิโนซายังอธิบายว่า "พระเจ้า" หรือ "สาร" ประกอบด้วยคุณลักษณะที่ไม่จำกัดคุณลักษณะ แต่ละหน่วยแสดงสารัตถะที่เป็นนิรันดร์ และไม่จำกัด นั่นคือ "ความจำเป็นต้องมีอยู่"²⁴ สปิโนซายืนยันว่าคุณลักษณะต้องมีลักษณะเป็นสิ่งที่ไม่มีขอบเขตจำกัด ควบคู่นี้จึงเป็นไปได้ที่เราจะรู้จัก "พระเจ้า" โดยผ่านคุณลักษณะที่มีลักษณะเป็นสิ่งที่ไม่มีขอบเขตจำกัด. อีกประการหนึ่ง คุณลักษณะเป็นธรรมชาติที่สำคัญของ "พระเจ้า" และแสดงตัวเองออกมาโดยตัวของมันเอง ถ้ามันไม่ใช่สิ่งซึ่งไม่

²² Karl Jaspers, The Great Philosophers (New York : Harcourt, Brace and World Inc., 1966), p. 285. "In this world of modes things come and go, but the whole remain."

²³ Spinoza, Ethics I, Def. 4. p. 41. "By attribute I understand that which the intellect perceives of substance as constituting its essence."

²⁴ Ibid., Prop. 11 p. 48. "God or Substance consisting of infinite attributes, each of which expresses eternal and infinite essence, necessarily exists."

มีขอบเขตจำกัด มันก็ไม่สามารถแสดงธรรมชาติดังกล่าวของ "พระเจ้า" ได้²⁵ แต่ลักษณะที่ไม่มีขอบเขตจำกัดของคุณลักษณะแตกต่างจากความไม่มีขอบเขตจำกัดของ "พระเจ้า" ความไม่มีขอบเขตจำกัดของคุณลักษณะนั้น เป็นความไม่จำกัดในชนิดของมัน (infinite in its own kind) หมายความว่า เมื่อเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นในประเภทเดียวกันแล้วคุณสมบัติของมันเหนือกว่าของสิ่งอื่นทั้งหมด สำหรับ "พระเจ้า" นั้นเป็นสิ่งไม่มีขอบเขตจำกัดอย่างแท้จริง (absolutely infinite) ไม่สามารถเปรียบเทียบกับสิ่งใด ๆ ได้²⁶

สปีโนซายืนยันว่า เราสามารถคิดหรือทำความเข้าใจคุณลักษณะของ "พระเจ้า" ได้ แต่เป็นเพียงคุณลักษณะบางอย่างเท่านั้น ไม่ใช่คุณลักษณะทั้งหมดของพระองค์ซึ่งมีจำนวนไม่จำกัด เขาอธิบายว่า

เราไม่สามารถจินตนาถึง "พระเจ้า" ได้ แต่เราสามารถเข้าใจพระองค์ได้ เป็นที่นาสงสัยแก่ตัว เขาพเจ้ามิได้กล่าวหาว่า เขาพเจ้ารู้จัก "พระองค์" อย่างแท้จริง เพียงแต่เข้าใจคุณลักษณะบางอย่างของพระองค์เท่านั้น เขาพเจ้าแน่ใจว่าการที่เขาพเจ้าไม่เข้าใจคุณลักษณะทั้งหมดหรือไม่เข้าใจคุณลักษณะส่วนใหญ่ นั้น มิใช่เป็นอุปสรรคในการที่จะเข้าใจคุณลักษณะบางอย่างได้ เมื่อตอนเรียนความรู้เบื้องต้นของยุคดึกนั้น เขาพเจ้าเข้าใจว่า มุมทั้งสามของรูปสามเหลี่ยมรวมกันเท่ากับสองมุมฉาก แล้วเขาพเจ้าก็รู้จักคุณสมบัติของ

²⁵ Hampshire, op. cit., p. 56.

²⁶ Spinoza, op. cit., Def. VI, Expl., p. 41.

รูปสามเหลี่ยม แม้ว่าจะละเอียดคุณสมบัติอื่น ๆ อีกหลาย
ประการของมัน²⁷

การรู้จักหรือเข้าใจ "พระเจ้า" คือ การเข้าใจ "สาร" ที่มีคุณลักษณะ ความ
สัมพันธ์ระหว่าง "พระเจ้า" กับคุณลักษณะเป็นความสัมพันธ์ในลักษณะเดียวกับภาคประธาน
และภาคแสดงของประโยคซึ่งต้องอยู่คู่กันเสมอ เราไม่สามารถแบ่งแยกได้ "พระเจ้า"
คือภาคประธานของประโยคมีคุณลักษณะเป็นภาคแสดง เราไม่สามารถบอกได้ว่า
"พระเจ้า" เป็นเจ้าของคุณลักษณะหน่วยใดหน่วยหนึ่งหรือกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง เพราะมัน
เท่ากับปฏิเสธคุณลักษณะอื่นที่เหลืออยู่ "พระเจ้า" เป็นสิ่งที่สมบูรณ์และเป็นเจ้าของคุณ-
ลักษณะทั้งหมด เรารู้จักคุณลักษณะของ "พระเจ้า" เพียงสองอย่างเท่านั้น ทั้ง ๆ ที่
"พระเจ้า" มีคุณลักษณะที่ไม่จำกัด คุณลักษณะดังกล่าวคือ ความคิดและการกินที่ แต่ถึง
จะรู้จักคุณลักษณะเพียงสองอย่างแค่นี้ เราก็สามารถเข้าใจ "พระเจ้า" ได้ ความคิด
และการกินที่เป็นสาระสำคัญของ "พระเจ้า" ซึ่งปรากฏออกมาที่จำกัดของมนุษย์ คุณลักษณะ
ทั้งสองนี้มีความสมบูรณ์ในตัวเอง การที่มนุษย์รู้จักคุณลักษณะเพียงสองอย่างนี้เพราะ
มนุษย์เป็นสัญรูปของคุณลักษณะทั้งสองประการดังกล่าว และมนุษย์จะสามารถเข้าใจเฉพาะ
สิ่งที่อยู่ในธรรมชาติของตัวเองเท่านั้น²⁸

²⁷ Benedict Spinoza, "Epistola 56," Spinoza Selections,
Ed. John Wild, (London: Scribner's sons, 1930), p. 456." ...
we cannot imagine God but we can, indeed, conceive Him. Here
also it should be noted that I do not say that I knew God
entirely, but only that I understand some of His attributes,
though not all, nor even the greater part of them, and it is
certain that our ignorance of the majority of them does not
hinder our having a knowledge of some of them. When I learnt
Euclid's elements I first understood that the three angles of a
triangle are equal two right angles and I clearly perceived this
property of a triangle although I was ignorant of many others.

²⁸ Ibid., "Epistola 64," p. 462.

ปัญหาสำคัญเกี่ยวกับคุณลักษณะ คือ เราจะจัดคุณลักษณะอยู่ในประเภทสิ่งซึ่งมีอยู่ โดยตัวเองเช่นเดียวกับ "สาร" หรือเป็นสิ่งที่มีอยู่ในสิ่งอื่น เนื่องจากในสัจพจน์ที่ 1 สปิโนซาเขียนไว้อย่างชัดเจนว่า "ทุกสิ่งทุกอย่างที่มีอยู่ต้องมีอยู่ในตัวเองหรือไม่ก็ต้องมีอยู่ในสิ่งอื่น" ²⁹ สปิโนซานิยาม "สาร" ว่า คือสิ่งที่มีอยู่ในตัวเอง และนิยามอัญรูปว่า "อัญรูป หมายถึงการปรากฏของ "สาร" หรือสิ่งซึ่งมีอยู่ในสิ่งอื่น และเราจะสามารถเข้าใจมันได้โดยผ่านสิ่งนั้น" ³⁰ เมื่อพิจารณานิยามและสัจพจน์ดังกล่าวข้างต้น คุณลักษณะน่าจะจัดอยู่ในประเภทของสิ่งซึ่งมีอยู่ในสิ่งอื่นมากกว่า แต่ความจริงมิได้เป็นเช่นนั้น เจมส์ มาร์ทีโน อธิบายว่า เมื่อเปรียบเทียบคุณลักษณะ กับ "สาร" และอัญรูปแล้ว จะพบว่า

(ถ้าพิจารณา) ในขอบเขตของสิ่งที่มีอยู่จริง ๆ แล้ว คุณลักษณะจะเป็นสิ่งซึ่งมีอยู่ในสิ่งอื่น แต่ในขอบเขตของความคิดมันเป็นสิ่งซึ่งมีอยู่ในตัวเอง ในขณะที่ "สาร" เป็นสิ่งซึ่งมีอยู่ในตัวเอง และอัญรูปเป็นสิ่งซึ่งมีอยู่ในสิ่งอื่น ไม่ว่าเราจะพิจารณาในขอบเขตของการมีอยู่จริง ๆ หรือในขอบเขตของความคิด ... ถ้าไม่คำนึงถึงการมีอยู่ แต่พิจารณาเพียงแต่ความคิดเท่านั้น "สาร" หรือ "พระเจ้า" ก็คือคุณลักษณะนั่นเอง ³¹.

²⁹ Spinoza, Ethics I, Ax 1. p.42. "Everything which is, is either in itself or in another."

³⁰ Ibid, p. Def. 5. p. 41. "By mode I understand the modifications of substance, or that which is in another thing through which also it is conceived."

³¹ James Martineau, Study of Spinoza (London : Macmillan, 1895), pp. 179-180. "In the sphere of being, therefore they are secondary; in the sphere of thought, primary; while Substance is primary in both; and Modes secondary in both---making no mention of the sphere of existence, but only of thought so that 'Substance or God' would be 'Attribute'"

ปัญหาดังกล่าว สปิโนซา อธิบายไว้ในจดหมายฉบับที่ 9 ซึ่งเป็นจดหมายที่เขาเขียนถึง ซีมอน เดอ วรีส์ (Simon De Vries) โดยบอกว่า คุณลักษณะ และ "สาร" มีลักษณะเหมือนกัน เพียงแต่เขาใช้คำว่าคุณลักษณะเพื่อต้องการเน้นการที่จิตของเรา รู้จัก "สาร" เท่านั้น กล่าวโดยสรุป คุณลักษณะก็เป็นคำอีกคำหนึ่งที่ใช้เรียก "สาร" นั่นเอง ดังนั้น "สาร" และคุณลักษณะจึงเป็นคำสองคำที่ใช้เรียกอันติมสัจจอย่างเดียวกัน

"สาร" ก็คือสิ่งที่มีอยู่ในตัวเอง และเรารู้จักตัวของมันเอง โดยไม่ต้องอาศัยมโนภาพของสิ่งอื่น คุณลักษณะก็มีความหมายเช่นเดียวกับ "สาร" ขาพเจ้าใช้คำว่าคุณลักษณะ เพื่อมองในแง่ของมโนสัจซึ่งแสดงถึงธรรมชาติของ "สาร"³²

สปิโนซามีทรรศนะว่า คุณลักษณะมิได้แตกต่างจาก "สาร" แต่เป็นสิ่งที่ทำให้เราเข้าใจธรรมชาติของ "สาร" ได้ มโนสัจของเราว่าคุณลักษณะเป็นสารัตถะของ "สาร" การอธิบายคุณลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดปัญหาที่นักวิจารณ์ตีความแตกต่างกันออกไปว่า ถ้าเช่นนั้น หากมโนสัจของเราไม่ได้คิดถึงคุณลักษณะของ "สาร" คุณลักษณะจะยังคงมีอยู่หรือเปล่า หรือว่าจะมีอยู่เฉพาะเวลาที่มโนสัจทำความเข้าใจมันเท่านั้น อีกนัยหนึ่ง มโนสัจของเราสร้าง (invent) คุณลักษณะขึ้นในแต่ละครั้งที่ทำความเข้าใจธรรมชาติของ "สาร" หรือว่ามโนสัจค้นพบ (discover) คุณลักษณะซึ่งมีอยู่ก่อนแล้ว การที่สปิโนซายืนยันว่าคุณลักษณะและ "สาร" เป็นสิ่งเดียวกัน แสดงให้เห็นว่า คุณลักษณะต้องเป็นสิ่งที่อยู่จริงด้วย สปิโนซาเห็นว่า "คุณลักษณะแต่ละหน่วยของ "สาร" เราสามารถรู้จักได้

³²Spinoza, "Epistola 9," *op.cit.*, p. 408. "By substance

I mean thar which is in itself and is conceived through itself, that is, whose conception does not involve the conception of some other thing I mean the same by attribute, except that it is called attribute with respect to the intellect, which attributes such and such a nature of substance."

โดยตรง"³³ ยิ่งไปกว่านั้น มันยังเป็นสิ่งไม่มีขอบเขตจำกัด เราอาจจะรู้จักคุณลักษณะสองอย่างที่แตกต่างกัน และต่างก็เป็นอิสระไม่ขึ้นต่อกัน ไม่มีคุณลักษณะใดเป็นสาเหตุหรือผลของคุณลักษณะใด แต่เราจะสรุปว่ามี "สาร" เกินกว่าหนึ่งหน่วยไม่ได้ ทั้งนี้เพราะคุณลักษณะแต่ละหน่วยแสดงให้เห็นถึงความเป็นจริงของ "สาร" เราอาจจะคิดว่าคุณลักษณะ 2 อย่างที่เรารู้จัก คือ ความคิด และการกินที่ เป็นสิ่งที่แตกต่างกัน แต่ในความเป็นจริงแล้วมันก็คือ "สาร" อย่างเดียวกัน แต่ปรากฏต่อเราในสองลักษณะ (aspects) ด้วยเหตุนี้ สิ่งกินที่ทั้งหลายจึงต้องมีโนคติ (idea) ของสิ่งนั้นมารองรับ และสำหรับร่างกายของมนุษย์ โนคติดังกล่าว คือจิต (mind) สิ่งอื่น ๆ เช่น รูปสามเหลี่ยมก็ต้องมีโนคติของรูปสามเหลี่ยมเช่นเดียวกัน

คุณลักษณะในปรัชญาของสปีโนซาไม่ใช่ลักษณะ (character) ที่ใช้อธิบาย "สาร" และไม่ใช่คุณสมบัติของ "สาร" แต่เป็นสาร์ตตะหรือธรรมชาติที่แท้จริงของ "สาร" ความหมายของคุณลักษณะไม่เหมือนกับความหมายของคุณสมบัติ เช่น ความขาวเป็นคุณสมบัติของน้ำนม คุณลักษณะในฐานะที่เป็นสาร์ตตะของ "สาร" จึงเป็นสิ่งที่เกี่ยวกับ "สาร" นั้นเอง เวลาเราพูดถึงคุณสมบัติของสิ่งอื่น เรามักบอกว่า สิ่งนั้นมี (has) คุณสมบัติ เราไม่ใช่คำว่า คือ (is) เช่น น้ำนมมีความขาวเป็นคุณสมบัติ ไม่ใช่ นมคือ ความขาว แต่สำหรับ "สาร" เรามักบอกว่า "สาร" คือ (ไม่ใช่มี) คุณลักษณะ (substance is the Attributes) นิยามของคุณลักษณะที่ว่า เป็นสาร์ตตะของ "สาร" เป็นการยืนยันได้อย่างชัดเจนว่า ความสัมพันธ์ระหว่าง "สาร" กับคุณลักษณะนั้นเราจะนำไปเปรียบเทียบกับความสัมพันธ์ของคุณสมบัติกับสิ่งอื่นไม่ได้³⁴

³³ Spinoza, Ethics I, Prop. 10. p. 47. "Each attribute of a substance must be conceived through itself."

³⁴ Sanat Kumar Sen, A Study of the Metaphysics of Spinoza (Calcutta : Navana Printing Works Private Limited, 1966), p. 72.

พรรณเรื่องความคิดกับการกินที่ ซึ่งเป็นคุณลักษณะสองอย่างที่มนุษย์สามารถ
รู้จักได้ นี้ สปิโนซาได้อธิพดจากพรรณของอริสโตเติล เรื่อง สสาร (matter)
และแบบ (form) อริสโตเติลคิดว่าทั้งสสารและแบบต่างก็เป็นสารซึ่งสามารถมีอยู่ได้
ในตัวเอง แต่ในพรรณของสปิโนซาเขาเห็นว่า แบบและสสารจะเป็น "สาร" ไม่ได้
มันเป็นเพียงคุณลักษณะของ "สาร" ซึ่งมีอยู่หน่วยเดียวเท่านั้น คือ "พระเจ้า" สปิโนซา
เปลี่ยนคำที่ใช้จากสสารและแบบมาเป็นการกินที่และความคิดเพื่อตัดปัญหาความสับสนที่อาจ
เกิดขึ้น สปิโนซาใช้คำว่าความคิด แทนแบบ เพราะอริสโตเติลและนักคิดในสมัยกลาง
เรียกแบบสูงสุดหรือพระเจ้า (the highest form or God) ว่า ความคิดบริสุทธิ์
(pure thought) ส่วนคำว่า การกินที่ที่เขาใช้แทนคำว่าสสาร สปิโนซาได้จากปรัชญา
ของเคสการ์ตส์ซึ่งนิยามสสารว่า คือการกินที่

ตามพรรณของอริสโตเติลและนักปรัชญาสมัยกลาง พระเจ้า คือความคิด
บริสุทธิ์ที่กัมมันต์ (Active) ไมโมปีเดส์³⁵ (Maimonides) ก็บอกว่า "พระเจ้าคือ
มโนสำนึก ซึ่งเป็การกระทำอยู่เสมอ"³⁶ สำหรับสสารนั้นไม่มีกัมมันตภาพ การที่สสารมีการ
เคลื่อนที่ (Motion) ได้ก็เนื่องจากเหตุภายนอก คือ พระเจ้าซึ่งเป็นต้นเหตุแห่งการ
เคลื่อนที่ในสสาร เคสการ์ตส์ก็มีพรรณเรื่องสสารหรือการกินที่สอดคล้องกับพรรณ

³⁵Maimonides เป็นชื่อที่รู้จักกันอย่างแพร่หลายของ Moses ben Maimon
(1135-1204) เขาเป็นบุคคลสำคัญในกลุ่มนักปรัชญาชาวฮิวในสมัยกลาง เกิดที่สเปน
แล้วย้ายไปอยู่ปาเลสไตน์ งานเขียนสำคัญของเขาชื่อ Guide for the Perplexed
ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับพระเจ้าในศาสนา เขาได้อธิพดจากปรัชญาของอริสโตเติล ปรัชญา
ของเขามีอิทธิพลต่อนักปรัชญาชาวฮิวในสมัยนั้น และทอมัส อากวินัส รวมทั้งสปิโนซาใน
สมัยต่อมาด้วย

³⁶Wolfson, op. cit., p. 236. "God is an intellect which
always in action"

ตั้งกล่าวนี้³⁷ สปิโนซายอมรับความคิดที่ว่า มนัสเป็นสิ่งที่กัมมันตภาพและมีการกระทำ อยู่เสมอ แต่เขาไม่เห็นด้วยกับความคิดที่ว่าสสารเป็นกษานต์ (passive) ในธรรมชาติ ของสปิโนซา การกินที่ก็เป็นคุณลักษณะของ "พระเจ้า" เช่นเดียวกับความคิด เพราะ - ฉะนั้นมันจึงต้องเป็นสิ่งที่กัมมันตภาพเช่นเดียวกัน การเคลื่อนไหวที่เกิดขึ้นมิได้เกิดจาก ความคิด แต่เป็นสิ่งที่แสดงธรรมชาติของการกินที่นั่นเอง ความคิดและการกินที่จึงเป็น คุณลักษณะที่เป็นอิสระต่อกัน คุณลักษณะทั้งสองนี้มีลักษณะเป็นกระบวนการ (processes) ไม่ใช่เหตุการณ์ (events) มันจึงแบ่งแยกไม่ได้ ไม่มีจุดเริ่มและจุดจบ เป็นกระบวนการ ที่เกิดขึ้นต่อเนื่องกันไปจุดคลื่นในทะเล³⁸ นอกจากนี้คุณลักษณะทั้งสองประการตั้งกล่าว ก็ไม่เหมือนกับสสารและแบบ เพราะมันไม่ทำให้เกิดพหุภาพในธรรมชาติของ "สสาร" นักปรัชญาสมัยกลางคิดว่า เมื่อแบบกับสสารอยู่ด้วยกันแล้วจะเกิดเป็นพหุภาพ เนื่องจาก มันเป็นสสารสองอย่างที่แตกต่างกันโดยที่สสารเป็นสมรรถภาวะ (Potential) และแบบ เป็นกรรตุภาวะ (Actual) แต่สำหรับสปิโนซาความคิดและการกินที่ไม่ใช่ "สสาร" แต่ เป็นคุณลักษณะสองอย่างของ "สสาร" เพียงหน่วยเดียวที่แสดงออกมาในสองสั ภาวะ ความแตกต่างระหว่างคุณลักษณะกับ "สสาร" จึงเป็นความแตกต่างในมโนภาพของจิต มนุษย์เท่านั้น³⁹

³⁷A. Wolf "Spinoza's Conception of the Attributes of Substance," Studies in Spinoza, Ed. S. Paul Kashap (Berkeley and Los Angeles : University of California Press, 1972), pp. 21-2.

³⁸P.H. Nidditch, "Spinoza," A Critical History of Western Philosophy, Ed. D.J.O, Connor (New York), pp. 195-6.

³⁹Wolfson, op. cit., pp. 256-8.

1.7 "สาร" กับ ัญรูป

"ัญรูป" กับ "สาร" เป็นสิ่งที่มีลักษณะธรรมชาติแตกต่างกันอย่างตรงกันข้าม เพราะ "สาร" สามารถมีอยู่ในตัวเอง แต่ ัญรูปไม่สามารถมีอยู่โดยตัวเอง การมีอยู่ของ ัญรูปต้องพึ่งการมีอยู่ของ "สาร" เพราะ ัญรูป คือ การปรากฏหรือการแปรรูป (modification) ของ "สาร" ัญรูปจึงไม่สามารถแยกจาก "สาร" ได้ ความสัมพันธ์ระหว่างสองสิ่งนี้เป็นความสัมพันธ์ภายใน (intrinsic) ชาติเลต อธิบายความสัมพันธ์ระหว่าง "สาร" กับ "ัญรูป" ว่า "สาร" เป็นจริงและแสดงตัวเองใน ัญรูป "สาร" เป็นสาเหตุที่มีกับมันตกภาพและ ัญรูปก็คือผลที่แสดงออกมาให้ปรากฏของ "สาร"⁴⁰ นอกจากจะเป็น ัญรูปของ "สาร" แล ัญรูปยังเป็น ัญรูปของคุณลักษณะด้วย ทำให้เกิดปัญหาว่า ัญรูปเป็น ัญรูปของ "สาร" ซึ่งเป็นหนึ่งและเป็น ัญรูปของคุณลักษณะซึ่งมีจำนวนมากมายไม่จำกัดในเวลาเดียวกันได้อย่างไร? คำตอบของสปีโนซา คือ คุณลักษณะกับ "สาร" นั้นเหมือนกัน ัญรูปของคุณลักษณะก็คือ ัญรูปของ "สาร" มโนคติ (idea) ทั้งหมด เป็น ัญรูปของคุณลักษณะแห่งความคิดและปรากฏการณ์ทางกายภาพทั้งหลาย เช่น รูปร่าง น้ำหนัก การเคลื่อนที่ เป็น ัญรูปของคุณลักษณะแห่งการกินที่ ส่วนวัตถุต่าง ๆ นั้นถือว่าเป็น ัญรูปของคุณลักษณะทั้งสองอย่าง การเกิด ัญรูปซึ่งเป็นสิ่งไม่สมบูรณ์ขึ้นใน "สาร" ซึ่งเป็นสิ่งสมบูรณ์อย่างแท้จริงนั้นเป็นไปตามธรรมชาติของ "สาร" เอง⁴¹

⁴⁰ H.F. Hallet, "Substance and its Modes," Spinoza, Ed.

Marjorie Grene (Garden City : Anchor Books, 1973), p. 134.

"...substance actualizes and manifests itself in the mode it is the active cause, and the mode is its created effect."

⁴¹ Martineau, op. cit., pp. 193-4.

ถ้าจะคิดว่าความสัมพันธ์ระหว่าง "สาร" กับ "อัญรูป" เป็นความสัมพันธ์ในลักษณะของผู้สร้างและสิ่งสร้างแล้วจะต้องเข้าใจว่า การสร้าง (creation) ที่เกิดขึ้นนั้นจะต้องเกิดต่อเนื่องกันไปไม่มีที่สิ้นสุด ไม่ใช่เกิดในเวลาใดเวลาหนึ่ง สปิโนซาเรียกผู้สร้างในธรรมชาติของเขาวว่า ธรรมชาติฝ่ายกระทำ (Natura naturans) และเรียกสิ่งสร้างว่า ธรรมชาติฝ่ายรับการกระทำ (Natura naturata) เซนต์ โทมัส อากวิเนส⁴² (St. Thomas Aquinas) คิดว่า พระเจ้า คือ ธรรมชาติฝ่ายกระทำในฐานะเป็นสาเหตุสากลของสิ่งทั้งหลายที่เกิดขึ้นจริง ๆ (the universal cause of all things that happen naturally) ส่วนสปิโนซาอธิบายว่า

ธรรมชาติฝ่ายกระทำ หมายถึง สัตว์ที่เราสามารถเข้าใจได้อย่างชัดเจนโดยผ่านตัวของมันเอง ไม่ต้องอาศัยสิ่งอื่น นั่นคือ "พระเจ้า"⁴³

ธรรมชาติฝ่ายรับการกระทำแบ่งออกเป็นสองพวก คือ สิ่งสากลและสิ่งเฉพาะ สิ่งสากล หมายถึง อัญรูปที่ขึ้นอยู่กับพระเจ้าโดยตรง สิ่งเฉพาะซึ่งประกอบด้วยสิ่งเฉพาะ

⁴² St. Thomas Aquinas (ค.ศ. 1225-74) เป็นนักปรัชญาสมัยกลางและเป็นอาจารย์สอนวิชาเทววิทยาในมหาวิทยาลัยหลายแห่ง ท่านผู้นี้ นำหลักปรัชญาเกี่ยวกับวิธีการอ้างเหตุผลของอริสโตเติลมาใช้ในการอธิบายธรรมชาติของพระเจ้าและเป็นธรรมชาติที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในหมู่นักวิทยาศาสตร์สมัยใหม่

⁴³ Benedict Spinoza, "Short Treatise on God, Man and His Well-being," Spinoza Selections, Ed. John Wild (London: Scribner's sons, 1930), p. 80. "By Nature naturans we understand a being that we conceive clear and distinctly through itself, and without needing anything beside itself that is God."

หน่วยทั้งหลาย เกิดจากอัฐรูปที่เป็นสากล (ไม่ใช่เกิดจากพระเจ้าโดยตรง) การที่จะเข้าใจธรรมชาติฝ่ายรับการกระทำได้นั้นต้องฟัง "สาร"⁴⁴

นอกจากนี้ สปิโนซายังได้อธิบายความหมายของธรรมชาติฝ่ายกระทำกร และธรรมชาติฝ่ายรับการกระทำ ในหนังสือ Ethics ดังนี้

ธรรมชาติฝ่ายกระทำกร หมายถึง สิ่งที่มีอยู่ในตัวเองและเรารู้โดยผ่านตัวของมันเอง หรือ หมายถึงคุณลักษณะของ "สาร" ซึ่งแสดงสภาวะที่ไม่มีขอบเขตจำกัดและเป็นนิรันดร์ หมายถึง "พระเจ้า" ซึ่งเราคิดว่าเป็นสาเหตุอิสระ แต่ธรรมชาติฝ่ายรับการกระทำ หมายถึง ทุกสิ่งทุกอย่างที่ออกมาจากธรรมชาติที่จำเป็นของ "พระเจ้า" หรือจากคุณลักษณะใดของคุณลักษณะหนึ่งของ "พระเจ้า" คือ หมายถึง อัฐรูปทั้งหมดของคุณลักษณะของ "พระเจ้า" อัฐรูปเหล่านี้เรารู้ถือว่าเป็นสิ่งที่มีอยู่ใน "พระเจ้า" และถาปราศจาก "พระเจ้า" เสีย

⁴⁴ Ibid., pp. 80-1. "The Natura naturata we shall divide into two, a general, and a particular. The general consists of all the modes which depend immediatly on God, ... the particular consists of all the particular things which are produced by the general mode. So that the Natura naturata requires some substance in order to be well understand."

แล้ว มันก็ไม่สามารถมีอยู่และเราก็จะไม่สามารถรู้จักมัน
ได้เลย⁴⁵

คำอธิบายของสปีโนซาข้างต้นนี้แสดงว่า สปีโนซาแบ่งธรรมชาติทั้งหมด (The whole nature) ออกเป็นสองพวก ธรรมชาติฝ่ายกระทำกร หมายถึง "สาร" และ คุณลักษณะ ธรรมชาติฝ่ายรับการกระทำ หมายถึง ัญรูป ธรรมชาติทั้งสองฝ่ายนี้คือ ความเป็นจริงอย่างเดียวกันที่มองกันคนละแง่ ความเป็นจริงที่มองในแง่เป็นสาเหตุ (cause) ก็คือ ธรรมชาติฝ่ายกระทำกร แต่ตามองในแง่ที่เป็นผล (effect) จะได้ แก่ธรรมชาติฝ่ายรับการกระทำ พรรณณะดังกล่าวยืนยันว่า ผู้สร้างและสิ่งสร้างเป็นสิ่ง เดียวกัน สปีโนซาสามารถอธิบายการ เปลี่ยนแปลงของธรรมชาติโดยไม่ต้องอาศัยการ อ้างถึงสิ่งลึกลับที่ขัดกับความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ แต่อาศัยการอ้างเหตุผลตามหลักตรรก- วิทยา⁴⁶ สปีโนซาอธิบายว่า ัญรูปของสิ่ง "พระเจ้า" เพราะ "พระเจ้า" เป็นสาเหตุ

⁴⁵ Spinoza, Ethics I, Prop. 29, Note p. 65. "...by natura naturans we are to understand that which is in itself and is conceived through itself, or those attributes of substance which express eternal infinite essence, that is to say, God in so far as He is considered as a free cause. But by natura naturata I understand every thing which follows from the necessity of the nature of God or of any one of God's attributes, that is to say, all the modes of God's attributes in so far as they are considered as things which are in God, and which without God can neither be nor be conceived."

⁴⁶ Hampshire, op. cit., pp. 46-7.

เสรี (free cause) ของอัญรูป หมายความว่า การกระทำของ "พระเจ้า" เป็นไปตามธรรมชาติของพระองค์ มิได้ถูกกำหนดโดยสิ่งอื่นใด ในทางตรงกันข้ามอัญรูปไม่เป็นอิสระ ทั้งนี้เพราะการกระทำของอัญรูปถูกกำหนดโดยสาเหตุบางอย่าง และสาเหตุดังกล่าวนี้คือ "พระเจ้า"

ปัญหาในตอนนี้คือ ความหลายหลากของอัญรูปที่จำกัดมาจาก "สาร" ที่ไม่มีขอบเขตจำกัดเพียงหน่วยเดียวได้อย่างไร สปิโนซาแก้ปัญหานี้โดยการแบ่งอัญรูปออกเป็นสองพวก คือ อัญรูปที่ไม่จำกัดหรืออัญรูปสากล (infinite or general modes) อีกพวกหนึ่งคือ อัญรูปที่จำกัดหรืออัญรูปซึ่งเป็นสิ่งเฉพาะ (finite or particular modes) อัญรูปไม่จำกัดเป็นตัวกลางระหว่างคุณลักษณะกับอัญรูปที่จำกัดภายใต้คุณลักษณะนั้น ๆ นอกจากนี้สปิโนซายังแบ่งอัญรูปไม่จำกัดออกเป็นสองพวก คือ

1) immediate infinite mode หมายถึง อัญรูปที่หลังไหล (follow) จากธรรมชาติของคุณลักษณะโดยตรง อีกนัยหนึ่งคือ การแปรรูปของคุณลักษณะ ด้วยเหตุนี้มันจึงยังมีสาระตะของคุณลักษณะอยู่ คือความไม่มีขอบเขตจำกัดและความเป็นนิรันดร์ อัญรูปที่เกิดจากคุณลักษณะแห่งความคิด คือ มโนสที่ไม่จำกัด (infinite Intellect) ถ้าเกิดจากคุณลักษณะแห่งการกินที่เรียกว่า การเคลื่อนที่และการหยุดนิ่ง (motion-and-rest)

2) mediate infinite mode หมายถึง อัญรูปที่มีไคหลังไหลจากธรรมชาติของคุณลักษณะโดยตรง สปิโนซาเรียกอัญรูปประเภทนี้ว่า The face of the whole universe

การเคลื่อนที่และการหยุดนิ่ง ถือว่าเป็นหนึ่งอัญรูป การเคลื่อนที่อย่างเดียวหรือการหยุดนิ่งอย่างเดียวนั้นไม่มี มีแต่การเคลื่อนที่และการหยุดนิ่งซึ่งอยู่ด้วยกัน สปิโนซาแย้งความคิดของเดส์การ์ตส์ที่ว่า สสารถูกทำให้เคลื่อนที่โดยพระเจ้า สปิโนซาบอกว่าการกินที่เป็นกัมมันต์จึงมีการเคลื่อนที่ไคเอง ทั้งนี้เพราะมันแสดงสาระตะของ "พระเจ้า" ซึ่งเป็นกัมมันต์ การเคลื่อนที่และการหยุดนิ่งมิได้อยู่ในเวลาหรือสถานที่มันไม่มีจุดเริ่มต้นหรือจุดจบ และแบ่งแยกไม่ได้ การเคลื่อนที่และการหยุดนิ่งในคุณลักษณะแห่งการกินที่จึงไม่ใช่การเคลื่อนที่จากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง หรือการหยุดนิ่ง ณ ที่ใดที่หนึ่ง การเคลื่อนที่และการ

หยุดนิ่งเป็นคุณสมบัติขั้นต้นของสิ่งกินที่ อาจจะเป็นความไคว่หมายถึงพลัง (energy) คือพลังในการเคลื่อนที่และพลังในการหยุดนิ่งอยู่กับที่

สปิโนซาคิดว่ามนัสซึ่งไม่จำกัด (Infinite Intellect) เป็น immediate infinite mode of thought แทนที่จะเป็นความรัก หรือความปรารถนา เพราะธรรมชาติสำคัญที่สุดของความคิด คือ การเข้าใจ ก่อนที่จะเกิดความรัก ความยินดี หรือความรู้สึกอื่น ๆ ไคว่นั้นจะต้องเกิดความเข้าใจเสียก่อน หน้าที่ของมนัสคือทำความเข้าใจทุกสิ่งทุกอย่างอย่างแจ่มแจ้งอยู่ตลอดเวลา มนัสในที่นี้กินความถึงกิจกรรมทั้งหมดของการคิด (The act of thinking) ไคว่⁴⁷

mediate infinite mode มีไคว่หลังไคว่มาจาก "พระเจ้า" หรือคุณลักษณะโดยตรง แต่หลังไคว่โดยตรงจาก immediate infinite mode สปิโนซาเรียกอัญรูปประเภทนี้ว่า "The face of the whole universe" คือ เป็นส่วนรวมทั้งหมดของโลกทางกายภาพซึ่งเป็นผลที่เกิดจากกิจกรรมของคุณลักษณะแห่งความคิดและการกินที่ของ "พระเจ้า" mediate infinite mode เป็นสิ่งที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลง เราอาจจะคิดถึงธรรมชาติทั้งหมดซึ่งมีส่วนต่าง ๆ แยกต่างกันไป แต่โดยส่วนรวมแล้วมันเป็นปัจเจก (individual)

ในบรรดาอัญรูปทั้งหลาย อัญรูปที่เราสังเกตเห็นไคว่ง่ายที่สุดคือ อัญรูปที่จำกัด (finite modes) ซึ่งเป็นสิ่งไม่สมบูรณ์และมีอยู่ไคว่ชั่วคราวเท่านั้น อัญรูปดังกล่าวนี้ถูกจำกัดโดยอัญรูปอื่นภายใต้คุณลักษณะเดียวกันได้ หรืออีกนัยหนึ่งเราสามารถคิดถึงอัญรูปอื่นที่ยิ่งใหญ่มากกว่ามันได้ ดังนั้นมันจึงมีจำนวนมากมาย เพราะถ้ามีอัญรูปเพียงหนึ่งมันจะถูก

⁴⁷ Sanat Kumar Sen, A Study of the Metaphysics of Spinoza (Calcutta : Navana Printing Works Private Limited, 1966), pp. 102 - 114.

จำกัดโดยอัญรูปอื่นในชนิดเดียวกันไม่ได้ อัญรูปที่จำกัดนี้ได้แก่ ปัจเจกวัตถุ (individual things) หรือสิ่งเฉพาะหน่วย (particular things) ที่เราเห็นในโลกแห่งประสบการณ์ การมีอยู่, สวรรค์และตลอดจนการกระทำของสิ่งเหล่านั้นต้องขึ้นอยู่กับ "พระเจ้า" ถูกกำหนดโดย "พระเจ้า" ปัญหาสำคัญคือ ถ้าสิ่งเฉพาะหน่วยทั้งหลายเกิดจาก "พระเจ้า" แต่ "พระเจ้า" ไม่มีขอบเขตจำกัด แล้วความจำกัดของสิ่งเหล่านั้นมาจากไหน สิ่งจำกัดจะเกิดจากสาเหตุที่ไม่จำกัดได้อย่างไร เรื่องนี้สปีโนซาอธิบายว่า สิ่งเฉพาะหน่วยมิได้ออกจาก "พระเจ้า" โดยตรงมันเกิดจากอัญรูปที่ไม่มีขอบเขตจำกัดอีกทอดหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า "พระเจ้า" เป็นสาเหตุโดยตรงของ immediate infinite modes ซึ่งทำให้เกิด mediate infinite modes แล้วจึงเกิดเป็นอัญรูปที่จำกัด (finite modes)⁴⁸ สปีโนซาใช้ infinite modes คั่นกลางระหว่าง "พระเจ้า" กับอัญรูปที่จำกัด ดังคำอธิบาย ของวอลฟสันว่า

เราไม่อาจคิดว่าวัตถุและสิ่งที่มีขอบเขตจำกัดทั้งหลายหลุดไหลออกมาจาก "พระเจ้า" โดยตรง แต่เราสามารถคิดไควความมัน หลุดไหลจาก "พระเจ้า" โดยทางอ้อม ถ้าเพียงแต่เราจะนำสาเหตุที่เป็นตัวกลางมาแทรกกระหว่างวัตถุหรือสิ่งจำกัดกับ "พระเจ้า"⁴⁹

⁴⁸ Wolfson, *op.cit.*, p. 390.

⁴⁹ *Ibid.*, pp. 391-2 "...material things and finite things which can not be conceived to follow directly from God can be conceived to follow indirectly from Him if we only interpose between these material or finite things and God a buffer of intermediate causes."

เรื่องเกี่ยวกับอัญรูปซึ่งสปีโนซาแบ่งเป็นชนิดต่าง ๆ นี้ พี.เอช. นิดดิทช์ (P.H. Nidditch) เปรียบเทียบว่า

พระเจ้าในฐานะที่เป็นสาเหตุแรกเปรียบได้กับต้นไม้ซึ่งออกผล เป็นสัตว์แต่ละ immediate infinite mode คือ ต้นไม้แห่งสัตว์ที่กำลังผลิออก mediate infinite mode คือ ต้นไม้แห่งสัตว์ซึ่งกำลังอยู่ในฤดูออกผล เติบโตซึ่งจะดำเนินไปอย่างที่ไม่จบสิ้น อัญรูปที่จำกัดคือ ผลไม้แต่ละผลจากต้นไม้แห่งสัตว์นี้ซึ่งเป็นสิ่งที่ปรากฏออกมาเป็นครั้งสุดท้ายจากสาเหตุแรกอันเดียวกัน 50

อัญรูปที่จำกัดหรือโลกแห่งวัตถุมีอยู่ได้ใน "พระเจ้า" ในลักษณะที่เป็นส่วนย่อยของส่วนรวม ซึ่งไม่มีขอบเขตจำกัด และส่วนย่อยนี้ไม่ใช่ภาพลวงตา (illusion) เท่านั้น ทั้งนี้เพราะในเมื่อเราถือว่าส่วนรวมทั้งหมดเป็นจริง ส่วนย่อยก็ต้องเป็นจริงด้วย อัญรูปที่จำกัดถูกกำหนดโดย "พระเจ้า" ในเรื่องของการมีอยู่, สวรรค์และการกระทำ ด้วยเหตุนี้สปีโนซาจึงยืนยันว่า

50 Nidditch, op.cit., p. 190. "God as the first cause is the bare tree of being. Each immediate infinite mode is, as one aspect the tree of being when it flowers. And the mediate infinite mode of the universe is the tree of being at the height of its mode of its fruit-bearing season which never ends. The finite modes are the individual fruits of the tree of being. They are the final outcomes of the first cause."

ในธรรมชาติไม่มีสิ่งใดไม่แน่นอน สิ่งทั้งหลายถูกกำหนดโดย
ธรรมชาติที่จำเป็นของ "พระเจ้า" ใหม้อยู่และแสดงการ
กระทำในลักษณะที่แน่นอน 51

เมื่อ "พระเจ้า" ประกอบด้วยคุณลักษณะมากมายซึ่งเราสามารถรู้จักได้เพียง
สองคุณลักษณะคือ ความคิดและการกินที่ ดังนั้น "พระเจ้า" ในฐานะที่เป็นสิ่งที่คิดหรือ
ในฐานะที่เป็นสิ่งที่กินก็คือสิ่งเดียวกันนั่นเอง ด้วยเหตุนี้อัญรูปของคุณลักษณะทั้งสองจึงเป็น
สิ่งเดียวกันที่แสดงออกมาสองทาง มนุษย์เป็นอัญรูปที่จำกัดของคุณลักษณะแห่งความคิดและ
การกินที่โดยมีจิตของมนุษย์เป็นอัญรูปของการคิด และร่างกายเป็นอัญรูปของการกินที่⁵²
รวมกันแล้วถือเป็นอัญรูปเดียวกัน เพราะอัญรูปของคุณลักษณะทั้งสองนี้ในความเป็นจริงก็คือ
สิ่งเดียวกันที่แสดงออกมาสองลักษณะนั่นเอง⁵³

51 Spinoza, Ethics I, Prop. 29. " In Nature there is
nothing contingent, but all things are determined from the
necessity of the divine nature to exist and act in a certain manner."

52 Ibid, Prop. 10, 13 Corol pp. 47 - 51.

53 Ibid, Prop. 7 (p. 44).